

nalitat, no ha acabat de funcionar, fins al punt que en l'actualitat és encara una assignatura pendent. En aquest sentit, proposa la implementació d'un model de federalisme plural, el qual consisteix en tres tipus d'acords federals per a quatre realitats nacionals i cinc àmbits de regulació. Els tres tipus d'acords federals són el reconeixement constitucional de la plurinacionalitat de l'Estat al màxim nivell; els acords asimètrics o confederals en la regulació dels aspectes decisius per al reconeixement i l'autogovern de les entitats nacionals no estatals; i els acords simètrics en la resta d'aspectes de l'autogovern. Pel que fa a les quatre realitats nacionals, Requejo considera que són Catalunya, País Basc, Galícia i la resta de l'Estat («Espanya»). Finalment els cinc àmbits de regulació són el simbolicolingüístic, l'institucional, el competencial, el fiscal-financer i l'europeu-internacional. A continuació suggereix, en una línia semblant a la de Fossas, algunes propostes concretes que caldria portar a terme. Finalment, el darrer apartat del seu text analitza l'impacte de la Unió Europea en la plurinacionalitat. Concretament, centra la seva atenció en el desenvolupament d'una «ciutadania europea» –ja contemplada en el Tractat de Maastricht– i en el rol de les regions europees en el conjunt de la Unió. Segons Requejo, el procés d'unió europea

quita hierro a las aspiraciones secesionistas internas de los Estados de la Unión, y por otra parte, configura unas nuevas posibilidades de superar el estatismo implícito de las democracias liberales europeas en el momento de tratar de acomodar las distintas realidades nacionales del continente (p. 337).

En definitiva, ens trobem davant d'una obra densa i molt interessant, que malauradament no compta amb un capítol final de conclusions o de recapitulació de tot el que s'ha dit abans, i que òbviament hauria d'haver anat a càrrec dels editors. Aquesta mancança, unida a la ja esmentada diferència cronològica entre els dos darrers capítols i la resta, repercuteixen en la seva cohesió final. Per altra banda, és de plànyer que no hi hagi una versió catalana de la mateixa –o bé que s'hagués publicat originàriament en català, possibilitat difícil, atès que l'editora és madrilenya. Això no obstant, l'anunciada publicació pel Centre d'Estudis de Temes Contemporanis, de dos llibres editats, per separat, per Fossas i Requejo, sobre temes connexos al del federalisme asimètric, de ben segur que ho compensarà. □

Filosofia crítica: l'estratègia possible

Neus Campillo

Crítica, historia y política

Sergio Sevilla

196 pp., 2000, Càtedra/Universitat de València

El diagnòstic del present és una de les tasques de la filosofia, però el problema és

com cal dur-la a terme en una actualitat tan complexa com la nostra i en un moment de crisi de la teoria moderna de la racionalitat. Com a conseqüència d'aquestes dificultats hom recerca alternatives que, ben sovint, confonen la necessitat d'assumir la crisi amb la impossibilitat d'eixir-ne o, fins i tot, amb l'entestament en què serà superada mitjançant noves fonamentacions.

Sergio Sevilla se situa al pol oposat i assumeix la dificultat de pensar el nostre temps en conceptes, però tot indagant en la filosofia possible per tal de fer-ho.

Aquest llibre té, aparentment, l'estructura d'un recull d'articles, compilats per a l'ocasió. Però res de més lluny, perquè allò què hi troba el lector és, d'una banda, la recerca d'una estratègia per a fer filosofia en un temps de crisi de fonaments i, d'una altra, l'aplicació d'aquesta estratègia a dos tòpics clau del present: allò històric i allò polític.

Per mostrar la seua alternativa filosòfica investiga els diferents models de crítica d'arrel frankfurtiana i de la filosofia crítica en general. El seu objectiu enllaça així amb la millor tradició de la filosofia crítica: presentar l'autoreflexió com una opció a la qual no pot renunciar la filosofia, i que aniria més enllà de la constatació del pluralisme. Però això no vol dir que advoque per un nou paradigma fonamentador.

La primera part se centra en «les estratègies per una teoria crítica». Als cinc capítols que la formen revisa els clàssics d'aquesta tradició –Marx, Habermas, Negri, Adorno– tot preguntat-se per les possibilitats que té, encara, una teoria crítica. No s'hi tracta d'una discussió historiogràfica, sinó d'investigar en les possibilitats de la veritat i en les d'una lògica de l'emancipació.

Conscient de tots els canvis i les crisis teòriques i pràctiques del darrer període, aquest propòsit no és ingenu ni, per descomptat, pretensions. Per això mateix l'estructura del llibre es presenta com a discontinua i no sistemàtica. És cert que ja no podem escometre el diagnòstic del nostre temps ni la pregunta per la veritat esperant-ne respostes totalitzadores, però no ho és menys que els diferents espais teòrics fragmentats responen a una estratègia de possibilitat de la crítica filosòfica: la que Sevilla recull d'Adorno per a tornar al nucli de la dialèctica en el gir pràctic de Marx. Se centrarà, així, en el significat que pot tenir encara la noció de dialèctica, la recerca del seu nucli racional i l'esforç desesperat perquè l'experiència del particular no siga absorbida per la totalitat. A partir d'ací, aborda els problemes que es plantegen en torn a les idees d'«història» i de «política».

Ara: com arribar-hi? Cal dir, d'entrada, que no és una tasca planera, que hi ha dificultats reals. Per això, per tal d'avançar en les possibilitats que té encara avui una teoria crítica, en revisa una de les alternatives cabdals, la concepció de Habermas.

Per a Sevilla la construcció habermasiana de la racionalitat com a acció comunicativa és fallida per diverses raons: *a)* per la seua incomprensió del que serien els supòsits d'una teoria de la raó com a procés formatiu; *b)* perquè hi ha problemàtica epistemològica tot i que no n'hi ha de transcendental; *c)* perquè, contràriament al que pensa Habermas, la problemàtica epistemològica es resol –no es dissol– precisament en la proposta reconstructiva de la formació del saber. La tesi que defensa, contra Habermas, és la incompatibilitat entre un enfocament transcendental

de la racionalitat i un altre de formatiu-reconstructiu.

Si el primer capítol és un ajustament de comptes amb el Habermas de *Coneixement i interès*, el segon ho és de la interpretació d'Adorno a *El discurs filosòfic de la modernitat*. Tot i que allò que interessa a l'autor és aprendre d'ambdues estratègies, més que no pas contraposar-les, és en la crítica de Habermas on comença a prendre posicions. Per a quedar-se amb Adorno...

En qualsevol cas, està clara l'afinitat amb Adorno per tal com entén que la crítica de la raó i del subjecte ha de ser exercida com a «dialèctica negativa» i no com a autodissolució de la instància racional-crítica (Habermas). Això vol dir, per a Sevilla, que «Adorno du a terme una espècie de gir lingüístic de la teoria crítica». Per tal com entén que la filosofia depèn dels textos i assenyalava que

el subjecte no és allò més evident [...] sinó el que primer es forma en una llarga narració èpica com a història. I només podem extreure conseqüències filosòfiques en diàleg conceptual amb la lògica que es construeix en la seua retòrica (p. 65).

Però allò que importa, quant a això, és posar de manifest, com fa l'autor, que el mètode crític consisteix en «un saber en què el punt de partida és la situació del participant i té com a propòsit la modificació de la seua capacitat d'intervenció».

L'autor, conscient dels compromisos que comporta la utilització de la dialèctica, critica tant la posició de Habermas, que ni tan sols ha intentat revisar aquesta noció, com la de Negri, que la substitueix per unes altres conceptualitzacions, com ara la de «constitució genealògica». El seu

propòsit té justificació perquè entén que una teoria pràctico-crítica perd alguns elements si es deixa de banda de la dialèctica, puix que concep la inversió feta per Marx com un canvi des de la perspectiva teòrica a la perspectiva pràctica.

La necessitat d'aïllar el nucli racional-crític de la dialèctica el du a una anàlisi, lúcida i exhaustiva, de les possibilitats d'aquest terme tan blasmat. Considera que el problema teòric es troba no en la interpretació correcta de Marx, sinó en la indagació de la lògica de l'emancipació, si és que en té. En aquest sentit fa seua l'afirmació adorniana segons la qual una societat emancipada no és un estat d'uniformitat, sinó «la realització d'allò general en la conciliació de les diferències» (p. 78). Raó per la qual l'individu, per bé que no és immediat ni és punt de partida, ha de ser tanmateix tingut en compte. No és la totalitat qui guanya en la tensió dialèctica entre individu i totalitat.

Assumeix la proposta de Marx que «la crítica és la teoria que assumeix la seua pròpia historicitat i es fa càrrec de la seua funció pràctica en la configuració del futur». Ara, entén que les propostes de l'obra de Marx en el present van més enllà del que podríem considerar-ne la falsació pel fracàs dels països comunistes. La fi del «socialisme real» no significa la fi de l'«humanisme marxista» ni, certament, la fi d'una praxi transformadora. El problema que es planteja és quines bases pot tenir encara l'emancipació. Per escatir el punt revisa dues apostes actuals que bandegen la dialèctica. Distingeix la seua postura de la de Habermas (com un kantisme renovat) i de la de Negri, qui busca una anàlisi radical a partir del compromís ontològic d'allò polític (un materialisme de base).

Enfront de l'un i de l'altre argumenta que: *a)* en les tesis sobre Feuerbach de Marx hi ha un gir pràctic que va més enllà de l'assumpció ontològico-materialista; *b)* aquest gir pràctic significa que el subjecte instaura objectes i estats de coses que no existirien sense la seua actuació; *c)* el canvi de Marx consisteix en un canvi d'ubicació del problema de la pròpia veritat, i un canvi en l'objectivitat que passa a ser objectivació. El problema rau a trobar, des d'aquesta nova perspectiva pràctico-crítica, el nucli racional de la dialèctica, tot deslliurant-la de l'idealisme.

He dit més amunt que s'hi tracta d'un llibre que assumeix la filosofia com una activitat que vol «expressar en conceptes quelcom que no és pròpiament conceptual», és a dir, que l'entén no com un nou fonamentalisme sinó com a «crítica». Això el porta a plantejar la necessitat de tenir present el desplaçament que s'hi ha produït. Dos capítols del llibre («Teoria crítica i racionaliat», que en clou la primera part, i «La transformació de l'espai d'allò polític», que clou el llibre) hi són essencials. L'anàlisi de l'obra d'Adorno el porta a centrar la tasca de la filosofia com a «dialèctica negativa» i valora la inversió materialista de la dialèctica que aquest fa perquè entén que supera els dilemes en què, tàcitament, el posa Habermas: o renunciar a fonamentar una teoria crítica o construir una teoria de la raó més abraçadora que la raó instrumental. Enfront d'aquest dilema, defensa que l'obra d'Adorno introdueix una idea clau: que «els límits a l'expansió dominadora del concepte sols poden expressar-se des de la seua pròpia experiència de la dominació. La crítica es fa concreta, es transforma constantment com ho fa la racionalització,

i esdevé la tasca oberta d'un exercici filosòfic sempre renovable» (p. 103). Més enllà de la justícia historiogràfica, allò que l'interessa destacar és la reelaboració adorniana dels termes «experiència», «concepte» i «dialèctica».

Una de les aportacions principals d'aquest llibre és la clarificació del caràcter lingüístic del procedir d'Adorno, tot distingint-lo ensems de la filosofia dels actes de parla i de l'hermenèutica heideggeriana. S'hi tractaria d'un «gir lingüístic» d'una significació diferent del de Habermas. Una hermenèutica que es dona en el mètode de les «constel·lacions», que li hauria permès a Adorno la crítica de la societat contemporània que fa a *Minima moralia*, una crítica que pot ser entesa com a teoria filosòfica a *Dialèctica negativa*.

Conseqüent amb aquesta estratègia de teoria crítica, l'autor analitza «els espais teòrics» al voltant de les nocions d'història i d'allò polític. Els seus «fragments filosòfics» examinen tot de problemes plantejats en el pensament contemporani al voltant d'allò històric i allò polític en l'intent d'arribar a un diagnòstic de l'època. En la segona part («Noció d'història») l'autor hi fa una indagació complexa que el porta a diverses reflexions. Una apunta a les paradoxes de la societat i el pensament contemporanis. Paradoxes quant a la possibilitat de mantenir encara la Il·lustració des de la seua autocrítica. De Michel de Montaigne a Ulrich Beck, passant per Gadamer i Honneth, la crisi de la Il·lustració implica refusar la equiparació entre racionalització i emancipació, establerta per la primera Il·lustració, però mantenir una «nova formulació d'aquells elements del compromís il·lustrat que inevitablement s'han incorporat a la nostra forma de vida

i (que) exigeixen, tanmateix, noves pràctiques més adequades als elements nous de la situació present» (p. 139).

Un altre problema debatut és el qüestionament de la distinció entre lògica i retòrica en el pensament del segle XX. A partir de l'anàlisi de l'obra de Hayden White sobre metahistòria, l'autor considera la significació del «gir retòric» que implica. Però, una altra vegada, no s'hi tracta d'«història de les idees» ni de «reparacions historiogràfiques», sinó de mirar d'escatir el canvi que es produeix en aquest gir en el concepte de teoria, que passa a ser tractada com a *poiesis*, i el significat que té, més enllà del problema de la validesa, «com una perspectiva que analitza el funcionament i les lleis de construcció de les obres teòriques com a productes de la imaginació» (p. 141).

Ara, la «comprensió de la història» té unes altres vessants que no són negligides. Segons Sevilla els problemes de la historiografia dels darrers anys tenen a veure amb la crisi d'un model que ha entès les relacions entre la ciència i la vida social com una aplicació. L'autoreflexió de les ciències socials permet avançar cap a una nova comprensió de la teoria i de la seua relació amb les pràctiques. A partir de les aportacions de R. Chartier, P. Bourdieu, N. Elias o S. Spiegel, avança elements en aquesta tasca de reconstrucció que altera nocions, teories, però també la funció mateixa de la filosofia de la història.

Tot i que pertanyent a la segona part, el capítol titulat «L'experiència en els marges de la raó» correspon, més aviat, al problema de la crisi de la racionalitat i a les dificultats per aconseguir una societat habitable i satisfactòria per a totes les cultures del planeta. És, com es diu ara, un

capítol «transversal» al conjunt del llibre, però enllaça directament amb l'altra sèrie de problemes analitzats en la tercera part, sota el rètol de «Noció d'allò polític». L'autor hi aborda qüestions relacionades amb allò polític des d'una posició explicada: «No tenim a l'abast un nou paradigma, però tampoc no és cert que l'*impasse* puga ser vist com el lloc en què hem d'instal·lar-nos». Té interès, en aquests capítols finals, el fet que l'autor hi tracte els debats contemporanis sobre la tolerància, el paper de l'experiència del particular, el problema de la justícia, la qüestió del pluralisme, l'universalisme, etcètera, tot desemascarant el nivell ideològic en què les ciències socials –i especialment la ciència política– sembla haver-los situat. Alhora discuteix el diagnòstic del present proposat per d'altres alternatives filosòfiques, d'Isaiah Berlin a Hans Georg Gadamer.

El darrer capítol tracta del problema de la delimitació del polític a partir de la constatació sociològica d'una societat sense alternatives i de l'absència de la política com a projecte social. Les anàlisis des de la filosofia social (de N. Luhmann a H. Arendt, de N. Chomsky a P. Bourdieu o I. Ramonet) hi compareixen per tal de refermar la complexitat de la situació al món contemporani. L'autor hi conclou que

la necessitat de repensar la política és, en primer terme, una necessitat de participant; la seua satisfacció passa, doncs, no sols per l'anàlisi teòrica de la seua situació, sinó també, i sobretot, per la comprensió específica d'aqueixes lògiques pràctiques en què sempre es troba implicat, i a les quals sempre hi dona resposta amb l'acció o l'omissió (p. 292).

Des de la «dialèctica negativa» assumida, per tal com defensa que cal mantenir oberts, sense síntesi, els pols de la lògica del concepte i l'experiència del particular, proposa noves tasques per a la filosofia política, que podrien fer viable la transformació de l'espai del polític. En aquesta transformació es redefeix l'ideal kantià de fer equivalents els «interessos de la raó» i els «interessos de la humanitat». Però aquesta redefinició implica, entre altres coses, que la reflexió ho siga en i a partir de l'acció, copsar la lògica de les

pràctiques i, *last but not least*, «repensar els postulats d'una acció social plena de sentit, d'una política participativa, d'una racionalitat compatible amb la llibertat».

Tot el que s'ha dit ja permetrà sospitar que, tot i que es tracta d'un text filosòfic, aquest llibre interessa igualment aquells que, des de les ciències socials o des de les humanitats, senten el neguit de la crisi dels paradigmes clàssics i malden per eixir de la perplexitat en què, segons sembla, ens instal·la el nostre present. □

L'ESPILL

REVISTA FUNDADA PER JOAN FUSTER

Segona Època — Núm. 6 — HIVERN 2000



L'essència del neoliberalisme. *Pierre Bourdieu*
L'eficiència com a força destructiva. Conseqüències ecològiques de la globalització. *Wolfgang Sachs*
La voluntat de poder. Poder i antiigualitarisme en Nietzsche i en Hitler. *Ernst Tugendhat*
Fer colònies i la historiografia catalana. *Miquel Barceló*

DEBAT SOBRE LES HUMANITATS

Invenció i crisi de la història d'Espanya. *Ramón López Facal*
La història en els manuals: entre textos i contextos. *Rafael Valls*
De la (im)possible objectivitat de la Història. *Juli Capilla*
I ara, el decret de mínims. *Agustí Alcoverro*
Humanitats i educació: un debat obert. *Eva Serra i Puig*

DOCUMENTS

El meu camí intel·lectual. *Isaiah Berlin*
Les Balears en venda. *Joan Seguí*
«Todo es nada». L'última gregueria de Ramón, explicada per Josep Pla. *Antoni Martí Monterde*
Les relacions entre València i Barcelona. *Josep Vicent Boira i Maigues*
Escriptura i intimitat. *Antoni Martí*

LLIBRES

Ricardo Almenar, Emèrit Bono, Ernest García. La sostenibilitat del desenvolupament: el cas valencià. *Joaquim Sempere*
Sebastià Serrano. Comprendre la comunicació. *Lluís Meseguer*